MAKTABGACHA TA’LIM TASHKILOTLARIDA O‘YINGA ASOSLANGAN TA’LIMNING IMKONIYATLARI

Isxakova Mavlyuda Raxmanovna
Maktabgacha Ta’lim Tashkilotlari Direktor Va Mutaxassislarini Qayta Tayyorlash Va Malakasini Oshirish Insituti 1-Kurs Tayanch Doktoranti Ilmiy Rahbari
Ergasheva Muslima Komiljon Qizi
Toshkent Amaliy Fanlar Universiteti Maktabgacha Ta’lim Metodikasi Kafedrasi O‘Qituvchisi
https://doi.org/10.5281/zenodo.19692494

ANNOTATSIYA

Mazkur maqolada maktabgacha yoshdagi bolalarning intellektual, ijtimoiy va emotsional rivojlanishida o‘yinga asoslangan ta’limning o‘rni va ahamiyati ilmiy jihatdan tahlil qilinadi. Tadqiqotda o‘yin faoliyatining pedagogik va psixologik asoslari o‘rganilib, uning bolalar rivojlanishiga ta’siri ochib berilgan. Shuningdek, maktabgacha ta’lim tizimida o‘yin texnologiyalarini joriy etish bilan bog‘liq muammolar aniqlanib, ularni bartaraf etish bo‘yicha amaliy takliflar ishlab chiqilgan.

КАЛИТ СЎЗЛАР

o‘yinga asoslangan ta’lim, maktabgacha ta’lim, o‘yin texnologiyalari, Montessori metodi, kognitiv rivojlanish

ABSTRACT

This article scientifically analyzes the role and importance of play-based learning in the intellectual,social,and emotional development of preschool children.The study examines the pedagogical and psychological foundations of play activities and reveals their impact on child development. Additionally, the article identifies problems related to the implementation of play technologies in the preschool education system and develops practical suggestions for addressing them.

KEY WORDS

play-based learning, preschool education, play technologies, Montessori method, cognitive develop

KIRISH

So‘nggi yillarda ta’lim tizimida kompetensiyaviy yondashuv ustuvor ahamiyat kasb etmoqda. Zamonaviy jamiyat sharoitida bilimlarni egallashdan ko‘ra, ularni amaliy faoliyatda qo‘llay olish muhim mezon sifatida qaralmoqda [1].

Shu bois maktabgacha ta’lim tizimida innovatsion pedagogik texnologiyalarni joriy etish, xususan, o‘yinga asoslangan ta’limni keng qo‘llash dolzarb masalaga aylanmoqda [2].

Maktabgacha yoshdagi bolalar rivojlanishida o‘yin yetakchi faoliyat turi hisoblanadi. O‘yin jarayonida bola atrof-muhitni anglaydi, ijtimoiy tajriba orttiradi hamda o‘zining kognitiv ва emotsional imkoniyatlarini namayon etadi.

Shu nuqtai nazardan, maktabgacha ta’lim tizimida o‘yinga asoslangan ta’lim texnologiyalarini joriy etish dolzarb pedagogik masalalardan biri hisoblanadi.

Zamonaviy ta’lim paradigmalarida bilimni amaliy qo‘llay olish kompetensiyasi ustuvor ahamiyat kasb etmoqda. Buni “O‘zbekiston Respublikasi maktabgacha ta’lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish Konsepsiyasini tasdiqlash to‘g‘risida”gi [3], O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2026-yil 5-fevralda tasdiqlagan “Maktabgacha ta’lim va ta’rbiya tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida” gi Farmoni (PF-19-son) maktabgacha ta’lim sifatini yangi bosqichga olib chiqishda muhim poydevor bo‘ldi [2].Hujjatda tizimni modernizatsiya qilishning ustuvor yo‘nalishi sifatida - ta’lim jarayoniga o‘yinga asoslangan ta’lim texnologiyalarini keng tatbiq etish vazifasi belgilab berildi. Mazkur yondashuv turli bilim va ko‘nikmalarni shakllantirishda o‘yin faoliyatidan samarali pedagogik vosita sifatida foydalanishni nazarda tutadi. O‘yin maktabgacha yoshdagi bolaning yetakchi faoliyat turi bo‘lib, u orqali bola atrof-muhitni anglaydi, ijtimoiy tajriba orttiradi va kognitiv jarayonlarini rivojlantiradi.

ASOSIY QISM

O‘yinga asoslangan ta’limning nazariy asoslari ko‘plab pedagog va psixolog olimlar tomonidan ishlab chiqilgan. Xususan, Fridrix Frebel o‘yinni bolaning tabiiy rivojlanish vositasi sifatida baholagan bo‘lsa, Mariya Montessori uni bolaning mustaqil faoliyati orqali bilim egallash jarayoni sifatida talqin etgan [4].

O‘yin maktabgacha yoshdagi bolaning yetakchi faoliyati sifatida uning shaxsiy rivojlanishida muhim o‘rin tutadi. U orqali bola:

•muammolarni hal qilish;

•mantiqiy fikrlash;

•ijtimoiy muloqot;

•ijodiy faoliyat ko‘nikmalarini rivojlantiradi [5].

O‘yinga asoslangan ta’lim jarayonida turli pedagogik vositalardan foydalanish samarali natijalar beradi. Jumladan: interaktiv modellashtirish, sensor

rivojlantiruvchi o‘yinlar, didaktik o‘yin texnologiyalari, diagnostik kuzatuv usullari. Mazkur yondashuv bolalarda bilim olishga qiziqishni oshiradi hamda ularning o‘quv faoliyatini faollashtiradi.

O‘yin, yosh bolalar uchun rivojlanishga mos amaliyotning muhim jihati bo‘lib, barcha rivojlanish sohalariga ijobiy hissa qo‘shadi. O‘yin bolalarning hissiy, ijtimoiy, intellektual, nutq rivojlanishi va jismoniy rivojlanishiga yordam beradi. Maktabgacha ta’lim tizimida o‘yinga asoslangan ta’limni qo‘llash natijasida mashg‘ulotlar ko‘rgazmali, interaktiv va bolalar ehtiyojlariga mos holda tashkil etiladi. Bunday mashg‘ulotlar bolalarda o‘rganishga bo‘lgan qiziqishni oshiradi, ularning bilish jarayonlarini faollashtiradi hamda tarbiyachiga har bir bola bilan individual ishlash imkonini beradi [2].

METODOLOGIYA

Tadqiqot jarayonida maktabgacha ta’lim tashkilotlari tarbiyalanuvchilarining bilish faolligini oshirish asosiy obyekt sifatida olingan. Metodologiyaning bosh maqsadi - o‘yin faoliyatini shunchaki vaqt o‘tkazish vositasi emas, balki tizimli didaktik qurol sifatida qo‘llash samaradorligini tahlil qilishdir. Maktabgacha ta’lim tashkilotida o‘yinga asoslangan ta’limning samaradorligi ko‘p jihatdan o‘yin faoliyatini tashkil etish sifati, qo‘llanilayotgan didaktik vositalarning mazmuni hamda ularni mashg‘ulot jarayonida maqsadga muvofiq va pedagogik jihatdan to‘g‘ri qo‘llashga bog‘liq.

Interaktiv modellashtirish: Bolalarning harakat xotirasini faollashtirish uchun “harf-shakl-buyum” zanjiri asosida o‘yin xamiridan foydalanish (fine motor skills development).

Sensor-idrok tahlili: Rang-barang tasvirlar, musiqiy va ovozli ta’sirlar orqali bolaning ko‘rish va eshitish retseptorlarini o‘quv jarayoniga jalb etish.

Kuzatuv va diagnostika: O‘yin jarayonida bolaning mantiqiy fikrlashi, diqqat konsentratsiyasi va qaror qabul qilish tezligini pedagogik kuzatuv ostiga olish[5]

Masalan: harflar va tovushlarni o‘rgatishda interaktiv o‘yin usuli qo‘llaniladi: bolalar avval o‘yin xamiridan foydalanib kerakli harfning nusxasini yaratadilar. Bu ularning harakat xotirasini kuchaytiradi. So‘ngra, o‘rganilayotgan tovushga mos keluvchi ixtiyoriy buyumlar yasash orqali egallangan bilimlar amaliy o‘yin shaklida boyitiladi. Bunday o‘yinlar bolalarning mantiqiy fikrlashini, diqqatini, kuzatuvchanligini va tezkor qaror qabul qilish qobiliyatini rivojlantiradi.

NATIJALAR

O‘yinga asoslangan ta’lim jarayonida qo‘llaniladigan vositalar — rang-barang tasvirlar, didaktik o‘yin materiallari, harakatli elementlar, musiqiy va ovozli ta’sirlar — bolalarning qiziqishini oshirishi hamda ularni faol o‘quv jarayoniga jalb etishi lozim. Ayniqsa, jozibali va interaktiv o‘yin shakllari bolalarda ijobiy

emotsional muhitni yaratadi, bu esa ta’lim-tarbiya jarayonining samaradorligini oshiradi.

Shunday qilib, o‘yinga asoslangan ta’lim maktabgacha yoshdagi bolalarning intellektual, ijtimoiy va emotsional rivojlanishini ta’minlashda muhim pedagogik vosita hisoblanadi. Ushbu yondashuv mashg‘ulotlarni yanada samarali tashkil etishga, bolalarda bilim, ko‘nikma va malakalarni tabiiy hamda qiziqarli jarayon orqali shakllantirishga xizmat qiladi.

Olingan natijalar shuni tasdiqladiki, didaktik o‘yinlar va zamonaviy vositalar integratsiyasi maktabgacha yoshdagi bolalarda nafaqat akademik bilimlarni, balki kognitiv funksiyalarni (diqqat, xotira, mantiq) rivojlantirishda eng samarali vosita hisoblanadi.

Maktabgacha ta’lim tizimining asosiy maqsadi bolani jismoniy, bir bolaning jamiyatda o‘z o‘rnini aqliy va ma’naviy jihatdan sog‘lom rivojlantirish, uni maktab ta’limiga har tomonlama tayyorlashdan iboratdir.Mazkur maqsadga erishishda maktabgacha ta’lim jarayonida zamonaviy pedagogik yondashuvlardan, xususan o‘yinga asoslangan ta’lim texnologiyalaridan samarali foydalanish muhim ahamiyat kasb etadi. Chunki maktabgacha yoshdagi bolalar uchun o‘yin eng tabiiy va samarali faoliyat turi hisoblanadi. O‘yin jarayonida bolalar atrof-muhitni anglaydi, yangi bilim va ko‘nikmalarni oson o‘zlashtiradi, shuningdek ularning ijodkorligi, mantiqiy fikrlashi, tasavvuri va ijtimoiy munosabatlari rivojlanadi [7].

Olingan natijalar shuni tasdiqlaydiki, o‘yinga asoslangan ta’lim maktabgacha ta’lim tizimida samarali pedagogik vosita hisoblanadi. Ushbu yondashuv bolalarning individual xususiyatlarini hisobga olgan holda ta’lim jarayonini tashkil etish imkonini beradi.

Xulosa qilib aytganda, o‘yinga asoslangan ta’lim maktabgacha yoshdagi bolalarning har tomonlama rivojlanishini ta’minlovchi samarali pedagogik yondashuv hisoblanadi. Ushbu texnologiyani amaliyotga keng joriy etish ta’lim sifatini oshirishga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. O‘zbekiston Respublikasi Maktabgacha ta’lim vazirligi. “Ilk qadam” maktabgacha ta’lim tashkilotlari uchun davlat o‘quv dasturi. – Toshkent, 2022.
2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “Maktabgacha ta’lim va ta’rbiya tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”-Toshkent, 2026.
3. O‘zbekiston Respublikasi. “Maktabgacha ta’lim va tarbiya to‘g‘risida”gi Qonun. – Toshkent, 2019.
4. Bergen, Doris. 2015. “Psychological Approaches to the Study of Play.” American Journal of Play 7:101–28.

5. Eberle, Scott G. 2014. “ Elements of Play: Toward a Philosophy and a De nition of Play.” American Journal of Play 6:214–33.
6. Usmonova N. Bolalarda ijodiy tafakkurni rivojlantirish metodlari. – Samarqand, 2023.
7. Association Montessori Internationale. (2021). Biography of Maria Montessori.

INTERNET MANBALAR

8. www.lex.uz
9. https://about.proquest.com/tr/dissertations/